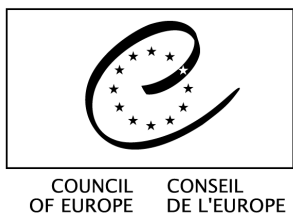

KOMPAS

Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům

Patricia Brander	Bárbara Oliveira
Rui Gomes	Jana Ondráčková
Ellie Keen	Alessio Surian
Marie-Laure Lemineur	Olena Suslova

COUNCIL OF EUROPE
CONSEIL DE L'EUROPE

Tento překlad publikace *Kompas. Manuál pro výchovu mládeže k lidským právům* byl vydán se souhlasem a s finanční podporou Rady Evropy.

Education and Culture

Culture 2000

Vydání této publikace podpořil program Evropské unie – Culture 2000.

Z anglického originálu *COMPASS, A manual on human rights education with young people*, vydaného Radou Evropy roku 2003 ve druhém vydání, přeložili Eva a Martin Potužníkovi.

Odborná spolupráce: Jana Tikalová

Lektorovala: Karolína R. Naimji

Jazyková redakce: Blanka Svadbová

Koordinátor českého vydání: Josef Boček

Ilustrace: Pancho

Grafická úprava originálu: Art Factory

Grafická úprava českého vydání a sazba: Libor Batrla

Pro Národní institut dětí a mládeže, Českou národní agenturu MLÁDEŽ vydalo nakladatelství Argo, Milíčova 13, 130 00 Praha 3, argo@argo.cz, www.argo.cz, roku 2006 jako svou 932. publikaci.

Vytiskla tiskárna Protisk.

Vydání první.

ISBN 80-7203-827-3 (Argo)

© Council of Europe 2002, on the English version “Compass – A manual on human rights education with young people”, ISBN 92-871-4880-5

© Národní institut dětí a mládeže MŠMT, Česká národní agentura MLÁDEŽ 2006

Translation © Eva a Martin Potužníkovi

Illustrations © Pancho, 2002

Prologue © Václav Havel, 2006

Photos: strana 132 © MTI (Nelson Mandela)

strana 132 © David King Collection (Jevgenia Ginzburg)

strana 133 © MTI (Martin Luther King)

strana 133 © MTI (Máhatmá Gándhí)

strana 134 © Gamma Press (Daw Aung San Suu Kyi)

strana 134 © Tibet Information Network (Ngawang Sangdrol)

Za obsah tohoto manuálu jsou plně zodpovědní autoři a nemusí nutně odrážet stanovisko Rady Evropy ani České národní agentury Mládež.

Reprodukování materiálů z publikace je přípustné pouze pro nekomerční vzdělávací účely a za podmínky, že bude přesně citován zdroj.

Výhradním vlastníkem autorských práv na otištěné kreslené vtipy je Pancho. O svolení k jejich reprodukování je třeba žádat přímo autora kromě případů jejich použití v bezprostřední spojitosti s aktivitami z tohoto manuálu.

Informace o dalších jazykových mutacích Kompasu včetně plnotextových verzí v angličtině, francouzštině, ruštině a arabštině jsou na stránkách: <http://www.coe.int/compass>.

Obsah

Poděkování	8
Předmluva	9
Předmluva k českému vydání	10
Úvod	11
Část 1 – Výchova k lidským právům a Kompas: Stručný průvodce pro uživatele	15
Výchova k lidským právům	17
Co je to výchova k lidským právům?	17
Výsledky výchovy k lidským právům	18
Znalosti, dovednosti a postoje	19
Široké pojetí	20
Výchova k lidským právům s mladými lidmi	20
Formální a neformální vzdělávací prostředí	21
Výchova k lidským právům jako východisko pro jednání	22
Mezinárodní podpora výchovy k lidským právům	22
Výchova k lidským právům a jiné oblasti výchovy	25
Svět lidských práv	25
Co to jsou „problémy lidských práv“?	25
Témata obsažená v tomto manuálu	26
Výchova k občanství	27
Osobnostní a sociální výchova	27
Globální výchova	28
Interkulturní výchova	28
Rozvojová výchova	29
Ekologická výchova	30
Výchova k míru	30
Právní výchova	30
Používání Kompasu napříč Evropou	31
Co je to Evropa a kde leží?	31
Kniha pro Evropu?	32
Evropský sen	33
Práce s mládeží a zapojení mladých lidí	34
Úmluva o právech dítěte	34
Vytváření manuálu	35
Používání manuálu v různých kulturách a v různých jazycích	36
Jak používat Kompas	38
Jak s manuálem pracovat	38
Vzdělávací přístupy	39
Časté dotazy týkající se výchovy k lidským právům	44
Typy pro uživatele	45
Typy pro vedení aktivit	48
Skupinová práce	48
Techniky skupinové práce	48
Obecné typy pro vedení aktivit	52
Když věci nejdou podle vašeho očekávání	53
Překonávání konfliktu ve skupině	55
Metody a techniky podpory efektivního skupinového učení	55
Metody a techniky rozvoje diskusních dovedností	58
Metody a techniky rozvoje dovedností kolektivního rozhodování	59
Aktivity vhodné pro hodnocení	62
Část 2 – 49 praktických aktivit a metod pro výchovu k lidským právům	67
Přehled aktivit	68
Slovníček globalizace	69
Hra o dvou městech	71

Dostupnost léků	80
Zahraj to	86
Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní	88
Ashikův příběh	91
Dejte si pozor, sledujeme vás!	95
Mohu vstoupit?	98
Dětská práva	103
Různé platy	107
Máme na výběr?	111
Domácí záležitosti	114
Hra na kreslení slov	120
Vzdělání pro všechny?	122
Získávání hlasů	127
Bojovníci za lidská práva	130
Titulní strana	135
Zahrada přes noc	139
Hrdinky a hrdinové	142
Horoskop chudoby	145
Jen minutku	150
Nechte zaznít každý hlas	153
Pojďme si promluvit o sexu	156
Život v dokonalém světě	160
Makahové a lov velryb	166
Vzájemné vazby	173
Rodinný rozpočet	177
Naše možné budoucnosti	182
Cesta do Země rovnosti	185
Hry s obrázky	188
1. Co vidíš?	188
2. Co vidíš v Panchových kresbách?	191
3. Část obrázku	192
4. Popisky k obrázkům	192
5. Bubliny	193
Dáme si partičku	194
Elektrárna	198
Reagujeme na rasismus	201
Bingo lidských práv	206
Dívej se na to, co dovedu	209
Sport pro všechny	214
Krok vpřed	217
Vliv internetu	222
Jazyková bariéra	228
Rvačka o bohatství a moc	231
Předivo života	235
Volit, či nevolit?	238
Jednání s odbory	244
Násilí v mém životě	248
Až přijde zítřek	250
Kde stojíš?	254
Kdo jsme já?	257
Práce a děti	260
Kalendář lidských práv	263
Část 3 – Aktivní podpora lidských práv	267
Aktivní podpora lidských práv	269
Potřeba aktivismu	269
Jednoduché formy aktivismu	270
Plánování akce	276

Část 4 – Doplnující informace o lidských právech	281
Lidská práva a jejich ochrana	283
Co jsou lidská práva?	283
Stručná historie lidských práv	285
Lidská práva ve světě	287
Jak se můžeme svých práv domoci?	288
Rozporuplnost a zneužívání lidských práv	289
Další hádanky	290
Vývoj lidských práv	291
Jaká máme práva?	291
Právní ochrana lidských práv	296
Klíčové mezinárodní dokumenty	297
Vymahatelnost lidských práv	300
Stačí to?	304
Aktivismus a role nevládních organizací	305
Příklady úspěšného aktivismu	307
Otázky a odpovědi	310
Záludné otázky	312
Část 5 – Doplnující informace o obecných tématech	315
Děti	317
Občanství	322
Demokracie	326
Diskriminace a xenofobie	331
Vzdělání	345
Životní prostředí	350
Rovnost mužů a žen	354
Globalizace	358
Zdraví	362
Bezpečnost	367
Média	372
Mír a násilí	376
Chudoba	382
Sociální práva	386
Sport	391
Poznámky	396
Přílohy – Mezinárodní právní nástroje na ochranu lidských práv a dotazník	399
Ratifikace hlavních mezinárodních nástrojů na ochranu lidských práv	401
Všeobecná deklarace lidských práv (stručný obsah)	402
Všeobecná deklarace lidských práv	403
Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (stručný obsah)	405
Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech (stručný obsah)	405
Úmluva o právech dítěte (stručný obsah)	406
Evropská úmluva o lidských právech (stručný obsah)	407
Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolu číslo 11	408
Dodatkové protokoly k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod	414
Evropská sociální charta (stručný obsah)	418
Rámcová úmluva o ochraně národnostních menšin (stručný obsah)	419
Evropská charta regionálních či menšinových jazyků (stručný obsah)	420
Dotazník	421

Poděkování

Slova díků a uznání si zasluhují:

- členové poradní skupiny za zodpovědnost, velkorysost a podporu poskytnutou autorskému týmu;
- Sunduss al-Hassani, Henrike Eisfeld, Dariusz Grzemny, Dilwar Hussain, Mónika Má dai, Ivan Ivanov, Yael Ohana, Tavs Qvist, Györgyi Tóth a Arjos Vendrig za komentování a připomínkování textu;
- Jeroen Schokkenbroek z Generálního ředitelství Rady Evropy pro lidská práva za pečlivé čtení a užitečné připomínky;
- Nadia Banno Gomes, Teresa Cunha, Laura De Witte, Deepak G. Naik, Eugen Gherga, Erzsébet Kovács, Anna Rogowska, Nana Saginashvili a mnozí další za trefné postřehy a užitečné připomínky;
- Divize lidských práv, míru, demokracie a tolerance UNESCO za motivaci a užitečné rady;
- mládežnické organizace, národní rady mládeže, Nadace pro lidská a humanitární práva (Libanon), Nadace Charlese Malika a mnoho dalších organizací za poskytnutí informačních materiálů;
- uživatelé a čtenáři první verze textu na internetu – včetně těch, kteří pochybovali o smyslu tohoto manuálu;
- lidé z globálního seznamu pro výchovu k lidským právům za komentáře a návrhy názvu;
- skupina pro dohled nad Programem výchovy mládeže k lidským právům za podporu a náměty;
- všichni, kteří – někdy nedobrovolně – přispěli k utváření obsahu;
- Michael Hughes z Britské rady v Budapešti za to, že byl víc než jen korektorem;
- Mezinárodní unie železnic a zejména společnost Inter Rail za finanční podporu v rámci Fondu soudržnosti pro mobilitu mládeže.

Omlouváme se všem, které jsme zde nezmínili, a litujeme, že jsme nemohli zohlednit veškeré připomínky a materiály.

Council of Europe
The Secretary General

Stalo se již téměř otřepanou frází hovořit o světě jako o globální vesnici. Globalizace je obvykle spojována s nárůstem možností i rizik pro obchod, spolupráci a komunikaci. Skutečnou výzvou globalizace je však vytvoření všeobecného vědomí, které za nejdůležitější společné hodnoty považuje lidská práva, pluralitní demokracii a rovnost všech lidí.

Založení Rady Evropy a Evropské úmluvy o lidských právech bylo odpovědí na jednu z nejhorších forem války a barbarství, jaké kdy lidstvo zažilo. Úmluva a další dokumenty, které po ní následovaly – proti mučení, za sociální práva atd. – poskytly inspiraci a podporu jednotlivcům i nevládním organizacím bojujícím proti nespravedlnosti, útlaku a diskriminaci. Mnohého již bylo dosaženo, ale stále před námi zůstává řada úkolů. Příliš mnoho práv příliš mnoha obyvatel Evropy je dosud porušováno, přehlíženo nebo potlačováno.

Úmluvy o lidských právech považujeme za úspěch, o nějž se dělíme s dalšími Evropany. Orientují nás v časech nejistoty a změn. Nejvyšší povinností každého evropského státu by mělo být lidská práva chránit a vážit si jich.

Právní texty však k obraně lidských práv nestačí. Musí je chránit každý z nás, mladé lidi nevyjímaje. Tento manuál dává mladým lidem příležitost naučit se rozumět problematice lidských práv a dokázat se za ně postavit. Pracovníkům s mládeží, učitelům, vychovatelům, profesionálům i dobrovolníkům poskytuje konkrétní náměty, jak mladé lidi motivovat, nadchnout a zapojit do praktických aktivit na ochranu lidských práv v jejich bezprostředním okolí.

Tento manuál nenabízí žádná řešení, neboť neexistují hotová řešení problémů, jako je chudoba, diskriminace, násilí nebo nesnášenlivost. Neobsahuje ani odpovědi na všechny otázky o lidských právech. Jediné, co poskytuje všem, kteří se odvážně vrhají do výchovy k lidským právům, je příležitost prozkoumat toto téma způsobem, který je kreativní, zapojuje mladé lidi a vlastně je sám o sobě výchovou k lidským právům.

Stejně jako kompas ukazuje tento manuál různé cesty a směry bludištěm lidských práv. Obdobně jako kompas jej může využít kdekoli v Evropě každý, kdo se zajímá o lidská práva, demokracii nebo občanství.

Pokud je pravda, že jsme do jednadvacátého století vstoupili ohnivou branou, pak je potěšující, že tolik mladých lidí, mládežnických organizací, učitelů a dalších pedagogů je připraveno vzít na sebe úkol vychovávat k lidským právům a jejich prostřednictvím.

Tento manuál je poklonou a příspěvkem k jejich práci.

Walter Schwimmer,
generální tajemník Rady Evropy

Domnívám se, že člověk nepatří svému státu nebo své říši. Domnívám se, že jsme všichni jako členové lidského rodu jedním velkým společenstvím. Tím spíš dnes, kdy vstupujeme do éry jediné globální civilizace. Domnívám se, že nikomu z nás nemůže být lhostejno, co se děje s někým jiným, byť na místě vzdáleném. Nemůžeme tolerovat státu, byť to byl stát sebemocnější, utlačování člověka, potlačování jeho svobod, jeho práv. Existuje totiž vyšší hodnota, než je stát, a touto hodnotou je právě člověk. Stát, jak známo, má sloužit člověku, nikoli naopak. Pokud člověk slouží svému státu, pak by mu měl sloužit jenom v té míře, v jaké to je nutnou součástí dobré služby státu všem jeho občanům. Lidská práva jsou nad právy států. Lidské svobody jsou vyšší hodnotou než suverenita státu. Mezinárodní právo chránící jedinečnou lidskou bytost by mělo být nadřazeno mezinárodnímu právu chránícímu stát.

O to více mne znepokojuje, že v České republice v poslední době občas zaznívají hlasy považující boj za lidská práva za jakýsi přežitek minulosti a tzv. „humanrightismus“ je podle nich jakýsi druh lidského podivínství. Představuji si, jak by na takové hlasy reagovali kubánští, běloruští, barmští či čínští opoziční představitelé, s nimiž jsem se setkával jak během svého prezidentského období, tak po něm. Zřejmě by měli trpký pocit, zda tady náhodou bezděky nezaznívá echo hlasu jejich vlastních vrchností, jejich Lukašenků či Castrů.

A proto vítám a podporuji iniciativu Rady Evropy, která stojí za tímto „slabikářem“ lidských práv určeným především mladým lidem, kteří na rozdíl od předcházejících generací nezažili, jaké to je, když jsou jejich lidská práva přehlížena a zpochybňována. Dodržování lidských práv totiž není samozřejmostí ani v České republice, ani jinde ve světě.

Václav Havel

Úvod

Držíte v rukou Kompas, manuál pro výchovu mladých lidí k lidským právům.

Doufáme, že vám poskytne náměty, inspiraci a motivaci na výpravě do oblasti výchovy k lidským právům. Kompas vznikl v rámci Programu výchovy mládeže k lidským právům probíhajícího pod patronací Ředitelství Rady Evropy pro mládež a sport, který byl zahájen v roce 2000 u příležitosti 50. výročí Evropské úmluvy o lidských právech. Cílem programu je postavit lidská práva do centra práce s mládeží, a tím přispět k tomu, aby se výchova k lidským právům stala součástí hlavního proudu ve výchově.

Výchova k lidským právům, tj. *vzdělávací programy a aktivity zaměřující se na podporu rovnosti v lidské důstojnosti*, má nevyčíslitelnou hodnotu pro rozvoj evropské dimenze občanství. Ve spojení s dalšími programy Ředitelství Rady Evropy pro mládež a sport – zaměřenými na interkulturní vzdělávání, podporu politické účasti, posilování postavení menšin a mladých lidí pocházejících z menšinového prostředí – má výchova k lidským právům potenciál stát se katalyzátorem aktivního jednání a zdrojem součinnosti. Ti, kdo pracují s mládeží v rámci neformálního vzdělávání, by měli dokázat posoudit vývoj, praktické uplatňování a současné výzvy lidských práv s ohledem na jejich univerzálnost, nedělitelnost a vzájemnou provázanost. Také by měli být schopni zvážit význam lidských práv pro mladé lidi.

Ředitelství pro mládež a sport se, zejména prostřednictvím Evropských center mládeže a Evropské nadace mládeže, stalo nespornou autoritou v oblasti vývoje vzdělávacích přístupů a materiálů vhodných pro formální i neformální vzdělávání i pro různá kulturní prostředí. Jeho práce s lidmi, kteří získané zkušenosti předávají dál, projekty jako kampaň mládeže „Respekt pro každého – život pro všechny“ (All different – all equal) nebo dlouhodobé vzdělávací programy, to vše přispělo k vývoji projektů působících především na místní úrovni a zároveň zcela zasazených do evropského kontextu.

Události z poslední doby, k nimž došlo v Evropě i na jiných místech světa, ohrožují základy kultury míru a lidských práv. Zřetelně ukazují, že výchova k lidským právům naléhavě vyžaduje jasnější, otevřenější a vědomější přístup.

V této souvislosti je cílem Programu výchovy mládeže k lidským právům:

- začlenit výchovu k lidským právům do hlavního proudu praktické práce s mládeží;
- ocenit význam neformálních vzdělávacích přístupů a dále je rozvinout, neboť představují vhodnou formu výchovy mladých lidí k lidským právům;
- ukázat, že mladí lidé a mládežnické organizace jsou hlavním zdrojem výchovy k lidským právům a občanské společnosti v evropských zemích;
- podpořit široké pojetí výchovy k lidským právům při současném respektování různorodosti sociokulturních podmínek a situací, v nichž se pohybují mladí lidé z celé Evropy;
- vytvořit nové sítě spolupracovníků a navázat spolupráci s partnery v oblasti neformálního i formálního vzdělávání;
- dosáhnout maximálního „multiplikačního efektu“ (oslovit co největší počet lidí) tím, že se do programu zapojí odborníci z praxe i další partneři působící na národní a místní úrovni;
- poskytnout lidem z praxe v celé Evropě nové vzdělávací pomůcky a sítě pro aktivity s mladými lidmi zaměřené na výchovu k lidským právům;
- využít zkušenosti z interkulturního a neformálního vzdělávání, z politické účasti mladých lidí a z výzkumu;
- zohlednit nové postupy ve vzdělávání i v médiích.

Kompas pro všechny, kteří působí v oblasti výchovy k lidským právům

Kompas je nejdůležitější součástí Programu výchovy mládeže k lidským právům, který kromě toho podporuje i místní pilotní projekty, národní a regionální školicí kurzy a konkrétní aktivity soustředěné na prevenci různých druhů násilí. Hlavním cílem této publikace nebylo vytvořit „jiný“ manuál ani se pokoušet o nová pojetí výchovy k lidským právům. Namísto toho jsme chtěli všem pedagogům, vedoucím skupin mládeže, učitelům, dobrovolníkům a školitelům pracujícím s mladými lidmi výchovu k lidským právům zpřístupnit tak, aby ji mohli snadno využít ve své práci. Tento manuál je skromnou (a přesto ctižádostivou) odpovědí na otázku, kterou si kladou mnozí aktivisté i pedagogové: „JAK máme vychovávat k lidským právům?“

Ze zkušeností získaných v rámci evropské kampaně mládeže proti rasismu a intoleranci „Respekt pro každého – život pro všechny“ (All different – all equal) z roku 1995¹ vyplynulo, že úspěch evropských vzdělávacích projektů závisí na:

- poskytnutí vhodných a dostupných vzdělávacích metod a pomůcek, jako byl například manuál „Respekt pro každého – život pro všechny“;
- dostupnosti těchto materiálů v národních jazycích;
- existenci školitelů a instruktorů, kteří mohou školit další lidi na národní, regionální a místní úrovni.

Kompas splňuje všechny tyto požadavky. Radou Evropy byl vydán v angličtině, francouzštině a ruštině, překlady do dalších jazyků a změny přizpůsobující text jiným kontextům jsou vítány. Školicí kurzy pořádané na národní a regionální úrovni

by měly školitele a pedagogy seznámit s manuálem a zajistit, aby se dostal do škol, sdružení a skupin mládeže. Kompas má smysl pouze jako praktická příručka podněcující mladé lidi k aktivitě.

Otevřený tvůrčí proces

Tvorba Kompasu se ukázala být náročným úkolem. Má široké tematické rozpětí – výchova k lidským právům se dotýká do slova všech aspektů dnešního života – a je určen pro použití ve velice různorodých geografických a kulturních kontextech. Potenciální uživatelé pracují v různých prostředích, značné rozdíly existují jak mezi formálním a neformálním vzdělávacím prostředím, tak v jejich rámci. Od počátku jsme si proto kladli tyto otázky:

- Je možné respektovat univerzálnost lidských práv a zároveň zohlednit kulturní různorodost Evropy a vyjadřovat se ke konkrétním problémům?
- Je skutečně možné používat v různých zemích tentýž manuál a totožné vzdělávací metody?
- Existuje v oblasti lidských práv nebo výchovy k lidským právům něco, co je specifické pro Evropu?
- Má smysl snažit se vytvořit manuál, který by byl vhodný pro formální i neformální vzdělávací prostředí?
- Jaké znalosti a dovednosti bychom měli u uživatelů předpokládat?
- Lze v této oblasti přijít s něčím novým?
- Bude cílová skupina schopna manuál využívat?
- Má vůbec smysl vytvářet materiál určený výslovně pro výchovu mladých lidí k lidským právům?

Nebylo v našich silách odpovědět na všechny otázky a rozptýlit veškeré pochybnosti. Pokud jsme při tvorbě manuálu nedokázali najít uspokojivé odpovědi, snažili jsme se alespoň upozornit na sporné body.

K výsledné podobě textu přispěli svými odbornými znalostmi a zkušenostmi lidé zabývající se:

- výchovou k lidským právům;
- interkulturním vzděláváním;
- prací s mládeží;
- pedagogikou a didaktikou;
- lidé působící v organizacích na podporu lidských práv.

Odborná spolupráce a autorský tým

Na základě otevřené výzvy uveřejněné na internetu a rozesílané prostřednictvím e-mailu byla vytvořena *poradní skupina*, která měla autorům poskytovat odbornou pomoc. Skupina také navrhla obsah manuálu a obecné vzdělávací přístupy a proces tvorby obohacovala o další pohledy a zkušenosti s jinými materiály.

Poradní skupinu tvořili:

- Elie Abouaoun, Libanon, *Nouveaux Droits de l'Homme-International*
- Anatolij Azarov, Ruská federace, *Moskevská škola lidských práv*
- Patricia Brander, Dánsko, konzultantka se zkušenostmi přípravy vzdělávacího manuálu „*Respekt pro každého – život pro všechny*“
- Ellie Keen, Velká Británie, *Human Rights Education Associates a Amnesty International*
- Corina Michaela Leca, Moldavsko, *SIEDO – Nezávislá společnost pro vzdělávání a lidská práva*
- Marie-Laure Lemineur, Španělsko a Francie, konzultantka se zkušenostmi z *Mírové univerzity Spojených národů* (Kostarika)
- Brigitte Mooljee, Velká Británie, *Citizenship team při Ministerstvu školství a práce*
- Louise Nylin, Švédsko a USA, konzultantka působící při *Rozvojovém programu OSN a Dekádě OSN pro výchovu k lidským právům*
- Bárbara Oliviera, Švédsko a Mosambik, konzultantka, bývalá koordinátorka mládeže při *Amnesty International* v Jihoafrické republice
- Eunice Smith, *Divize pro lidská práva, mír, demokracii a toleranci, Sektor sociálních a humanitních věd při UNESCO*
- Alessio Surian, Itálie, *Evropská federace pro interkulturní učení*
- Olena Suslova, Ukrajina, *Informační a poradenské centrum pro ženy*
- Wim Taelman, Belgie, *Vlámská asociace pro výchovu k lidským právům*
- Andrej Jurov, Ruská federace, *Hnutí mládeže pro lidská práva, poradní výbor Evropského centra mládeže a Evropské nadace mládeže*
- Nancy Flowers*, USA, konzultantka, *Human Rights Education Resource Center, University of Minnesota*
- Jana Ondráčková*, Česká republika, autorka programu výchovy k lidským právům a koordinátorka *Českého helsinského výboru*
- Vedrana Spajic-Vrkaš*, Chorvatsko, *Filozofická fakulta Univerzity Záhřeb*

* Byli pozváni, ale nemohli se zúčastnit schůzky.

Poradní skupina se sešla v dubnu 2001 v budapeštském Evropském centru mládeže. Jednání skupiny bylo velmi intenzivní a jeho výsledkem byl návrh obsahu a struktury Kompasu včetně hlavních témat, která by se měla rozpracovat. Rovněž byly předloženy návrhy na postup tvorby a ověřování aktivit. Do poradní skupiny patřilo také osm členů autorského týmu. Ostatní členové skupiny sloužili autorům při psaní jako poradci. Jejich práce byla dobrovolná.

Autorský tým si práci mezi sebou rozdělil tak, aby bylo zajištěno maximální využití nápadů a zkušeností při zachování reálného harmonogramu a jasného rozvržení úkolů a zodpovědností. Pro jednotlivé kapitoly i aktivity byli vybráni nejen autoři, ale také recenzenti, aby se zajistilo, že text budou číst a komentovat minimálně dva nebo tři lidé předtím, než si jej přečtou ostatní členové týmu. Celý autorský tým se sešel třikrát: v květnu, červnu a září 2001.

Ověřování a dokončování

Konečné verze textů byly umístěny na internet, kde si je mohli prohlédnout účastníci Programu výchovy mládeže k lidským právům a členové panelu školitelů Ředitelství pro mládež a sport. Ti je připomínkovali a posílali návrhy na zlepšení. Přestože zde byly texty vystaveny jen krátkou dobu, komentovalo je hodně lidí, kteří poskytli cenné podněty.

Mládežnické organizace, národní rady mládeže a další partneři Ředitelství pro mládež a sport byli požádáni, aby poslali odkazy na vzdělávací materiály k tématu lidských práv dostupné v jejich zemi a jazyce. Některé seznamy byly poměrně dlouhé, a proto jsme se rozhodli je ponechat pouze v elektronické verzi Kompasu a v Centru zdrojů pro výchovu k lidským právům.

Zvláštní důraz byl kladen na zapojení mládežnických organizací, které mají odborné zkušenosti s tématy zastoupenými v tomto manuálu. Jejich připomínky a návrhy byly vždy užitečné.

Také do rozhodování o názvu manuálu se zapojila řada lidí, především díky oznámení zaslanému členům uvedeným v globálním seznamu pro výchovu k lidským právům, kteří mohli vyjádřit své preference. Obdrželi jsme více než dvacet návrhů. Pro zajištění jednotného stylu a shody v přístupech a obsahu upravoval texty jednotlivých autorů do konečné podoby tým tří editorů. Ellie Keen si vzala na starost části 1, 3 a 4, Marie-Laure Lemineur doplňující informace o tématech a Patricia Brander pracovala na aktivitách a souvisejících textech. Závěrečnou úpravu textu provedl Rui Gomes, tajemník pro program a školení při Evropském centru mládeže v Budapešti a koordinátor projektu Kompas.

Co čtenář v Kompasů najde?

Autorský tým byl poradní skupinou vyzván, aby vytvořil manuál, který bude:

- co nejúplnější a nejobsažnější (aby v něm každý mohl najít informace, které ho zajímají nebo které potřebuje ke své práci);
- prakticky využitelný, aniž by bylo nutné jej přečíst celý (uživatelé by měli být schopni připravit a vést aktivitu bez pročítání materiálů, které se přímo nevztahují k jejich prostředí či situaci);
- obsahovat minimum doplňujících informací pro ty uživatele, kteří si nějakým tématem nebudou jisti (Kompas by jim měl stačit);
- především praktický a založený na aktivitách zážitkového učení;
- atraktivní, tj. musí odrážet zájmy mladých lidí z Evropy a rozvíjet nejen jejich znalosti a kompetence, ale také sociální dovednosti a postoje;
- klást důraz na hodnoty a sociální otázky, nikoli (pouze) na formální práva uvedená v mezinárodních úmluvách;
- použitelný v rámci formálního i neformálního vzdělávání;
- obsahovat doplňující informace skutečně pouze jako doplněk, a nikoli na začátku, aby se uživatelé dostali co nejdříve k aktivitám, ale zároveň aby věděli, že mají k dispozici detailnější informace, které mohou v případě potřeby využít.

Výsledný Kompas má tuto strukturu:

Část 1: seznamuje čtenáře s tím, jak chápeme výchovu k lidským právům. Měla by jej motivovat, inspirovat a ukázat mu, jak lze Kompas a vzdělávací přístupy, na nichž je založen, co nejlépe využít.

Část 2: nabízí soubor devětačtyřiceti aktivit s rozdílnou úrovní obtížnosti, které se vztahují k různým tématům a různým typům práv.

Část 3: obsahuje náměty a tipy pro všechny, kteří se chtějí aktivně podílet na podpoře lidských práv.

Část 4: podává základní informace o lidských právech, mezinárodních normách a dokumentech.

Část 5: poskytuje doplňující informace o jednotlivých tématech.

Přílohy: zahrnují základní informace o právních dokumentech na ochranu lidských práv.

Výběr témat

Poradní skupina původně vybrala šedesát tři témat, která by se měla v Kompasů objevit. Ta se týkala různých otázek – od terorismu po eutanazii. Autorský tým se musel rozhodnout, jak tato témata setřídít do logického rámce. Nakonec bylo zvoleno patnáct obecných témat – bezpečnost, demokracie, děti, diskriminace a xenofobie, globalizace, chudoba, média, mír a násilí, občanství, rovnost mužů a žen, sociální práva, sport, vzdělání, zdraví a životní prostředí. Bylo to obtížné rozhodnutí, ale autorský tým dospěl k závěru, že na základě těchto témat lze nejlépe uspořádat aktivity v druhé části. Snažili jsme se upozornit i na otázky a pochybnosti, které nás při zpracovávání jednotlivých témat provázely. Pro aktivity bylo zapotřebí zařadit ještě šestnácté téma, k němuž nejsou v páté části žádné doplňující informace – obecná lidská práva. K tomuto tématu odkazují aktivity rozvíjející povědomí o všech lidských právech a důležité postoj k nim.

Problém etnocentrismu

Nejvážnější problém, s nímž jsme se museli při tvorbě Kompasů vypořádat, se týkal etnocentrismu. Složením autorského týmu, jehož členové pocházejí z různých zemí a mají různé zkušenosti, jsme chtěli dosáhnout toho, aby se do textů promítla znalost nejrůznějších jazykových, vzdělávacích a sociálních prostředí. Kompas by měl být skutečně evropský a interkulturní.

Nelze jednoznačně říci, nakolik byl tento záměr reálný a prakticky uskutečnitelný. V jednu chvíli jsme si uvědomili, že jsme někdy četli věci v různých jazycích, které ve skutečnosti pocházely z téhož zdroje nebo k němu odkazovaly. Jelikož byla originální verze Kompasů anglická, pročítali všichni autoři přirozeně především literaturu a webové stránky v angličtině. Doufáme, že ačkoli to nebylo snadné, podařilo se nám vyvarovat se jednostrannosti – která je nevyhnutelným důsledkem globalizace – díky tomu, že jsme si uvědomovali možná rizika. Nebylo by přece možné psát Kompas v padesátičlenném týmu a padesáti různých jazycích!

Karikaturista Pancho shrnul všechny tyto rozpaky jednou větou. Když jsme jej požádali, aby kreslil o Evropanech a pro evropskou veřejnost, zeptal se: „Ale jak mám nakreslit Evropana?“

O použitých metodách

Jak jsme již zmínili výše, nebylo naším cílem přijít s něčím „novým“. Chtěli jsme především vytvořit manuál, který by mohli snadno používat všichni, kdo pracují s mládeží a zajímá je problematika lidských práv. Zjistili jsme, že k danému tématu již existuje mnoho vynikajících materiálů.

Těmito materiály jsme se přirozeně nechali inspirovat. Pokud to bylo možné, uvedli jsme zdroje, z nichž jsme čerpali; za jakákoli opomenutí se omlouváme. Lidé, kteří mají zkušenosti s tímto typem práce, si jistě všimnou, že jsme využili či upravili i některé známé metody. K tomuto „recyklování“ metod jsme se rozhodli proto, že naším záměrem bylo vytvořit praktický a užitečný nástroj. Pokud je některá metoda účinná, bylo by škoda neupozornit na ni také uživatele Kompasů.

Ostatně upravovat a přizpůsobovat by se měl i tento manuál. Přestože navrhované aktivity mohou některým čtenářům připadat jako hotová řešení, aktivní uživatel Kompasů by se měl rozhlédnout kolem sebe a přizpůsobit je svým vlastním podmínkám. Snažili jsme se pomoci tím, že na příslušných místech uvádíme návrhy, jak lze aktivity upravit, aby vyhovovaly konkrétním zájmům mladých lidí, školnímu prostředí, vyhrazenému časovému rámci apod.

Kompas nabízí rozmanité přístupy a bere ohled na různé kulturní a sociální hodnoty mladých lidí z Evropy. Množství různých pojetí je jeho výhodou, neboť k lidským právům nelze přistupovat dogmaticky.

Další výhled

Vydání Kompasů je pouze začátkem. V návaznosti na něj jsou organizovány regionální a národní školicí kurzy pro pracovníky s mládeží a učitele. Zároveň je Kompas překládán do dalších jazyků. Aktuální informace najdete na webových stránkách www.coe.int/compass.

Co se do Kompasů nevešlo

Ze všech vytvořených aktivit jich muselo být více než dvacet vypuštěno, protože pro všechny zde nebylo dost prostoru. Ze stejného důvodu bylo třeba radikálně zkrátit také pátou část s doplňujícími informacemi. Většinu vypuštěných textů najde čtenář v interaktivní verzi Kompasů, která je od roku 2003 vystavena na internetu (www.coe.int/compass). Tato verze obsahuje interaktivní propojení mezi aktivitami a texty a, pokud to bylo možné, zařadili jsme do ní rovněž náměty doporučené uživateli.

Do tohoto manuálu se dále nedostal *soubor fotografií* k problematice lidských práv, odkazy na *filmy a písně* o lidských právech. Kompas by měl hlavně ukázat směr, poskytnout orientaci, východiska a odkazy na další zdroje. Všechno se do něho nevejde. Program výchovy k lidským právům má před sebou ještě dlouhý vývoj a Kompas není jediným materiálem, který je zájemcům k dispozici. Může být však dobrým začátkem. Při práci s ním vám přejeme mnoho úspěchů a radosti.

Poznámky

¹ Nová kampaň mládeže na podporu lidských práv, rozmanitosti mezi národy a účasti ve veřejném životě, využívající stejný slogan (*All different – all equal*), byla zahájena v červnu 2006. V České republice probíhá pod názvem „Každý jsme jiný – všichni rovnoprávní“.